

In memoriam

George van der Velden, Norbertijn

Op hoge leeftijd overleed in december 2006 pastoor George van der Velden (1908-2006). Wij noemen zijn naam met eerbied. De zielzorger van Bokhoven was niet alleen priester, maar ook onderzoeker van oude Latijnse handschriften. In het blad van de historische vereniging Onsenoort, *Met Gansen Trou*, schreef hij menig artikel over Bokhoven en omgeving. De geschiedenis van Bokhoven en zijn parochie ging hem aan het hart. Naast de artikelen publiceer-

Pater G. van der Velden o.praem., pastoor van Bokhoven van 1963 tot 1975. Overleden in december 2006. (Foto: Stadsarchief, geschenk X. v.d. Spank)

de hij twee boeken over parochie, kerk en het graafschap, want dat laatste was het kleine stille dorp aan de Maas. Enkele jaren geleden nog bezorgde hij samen met Huub van Bavel, Gerrit Verbeek en Ton Kappelhof de tekstuitgave van de z.g. *kroniek van het St. Geertrui-klooster te 's-Hertogenbosch*.

Rectificatie

De evacuatie van Empel

In het artikel 'Bevrijdingsfeesten in 1945. Bezoek van Koningin Wilhelmina in maart' in *Bosche Bladen* jrg. 8 (2006), nr. 3 schreef ik over de bevrijding van Empel in november 1944. Door de Werkgroep Empel van de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch werd ik terecht gewezen op de gedwongen evacuatie van de inwoners van Empel naar De Bommelerwaard in oktober. Door deze evacuatie was er voor Empel geen bevrijdingsfeest te vieren in oktober 1944 en maart 1945. Hier is meer over te lezen in de uitgave van de Werkgroep Empel: *De evacuatie van Empel. October 1944 tot juni 1945* (2004).

Ernest Verhees

*Leo van Gestel, 'Brabants Carnaval'.
(Noordbrabants Museum)*

Nieuws van het Noordbrabants Museum

Aanwinst

Leo Gestel (Woerden 1881-1941 Hilversum)
'Brabants carnaval', 1907 of 1908
Aquarel en gekleurd krijt op papier, 27,5 x 36 cm
Aankoop veilinghuis Sotheby's Amsterdam, 23 mei 2006

De Hollandse schilder Leo Gestel maakte zowel in 1907 als in 1908 in 's-Hertogenbosch het carnaval mee. Hij heeft bij die gelegenheden een aantal tekeningen gemaakt. Daarvan bezit het Noordbrabants Museum er een drietal ('Feestvierder in boerenkiel', 'Twee feestvierders' en 'Dronken feestvierders'). De bij veilinghuis Sot-

heby's verworven vierde tekening vormt daarop een fraaie aanvulling. Het toont een stel dat aan een tafel zit en zich kennelijk goed vermaakt. Daarbij heeft de kunstenaar geschreven: 'Van een Brabantsch Carnaval'. Het is een treffende sfeerimpressie van het carnavalsfeest in het begin van de twintigste eeuw.

Tentoonstelling Molens t/m 28 mei 2007

Nederland met zijn poldermolens, watermolens en windmolens geldt internationaal als het 'molenland' bij uitstek. De molen hoort naast de tulp, de klomp en de kaas in het rijtje van oer-Nederlandse symbolen. Dankzij de molen is ons 'landje aan de zee' groot geworden. Zeshonderd jaar geleden verscheen de eerste windpoldermolen in ons land. Om die reden is 2007 uitgeroepen tot het 'Jaar van de Molens'. Eén van de belangrijkste manifestaties tijdens dit themajaar

De stenen stellingmolen van Van Esch in het Wilheminapark. In 1939 afgebroken. (Stadsarchief, ansicht in Historisch-Topografische Atlas)

is derhalve de grote dubbeltonoonstelling over molens in het Noordbrabants Museum.

Leven van de Wind

Er hebben in Nederland vele duizenden molens gestaan. Daarvan zijn er nu nog zo'n 1200 over. Molens waren in het verleden van groot belang. In de Gouden Eeuw waren ze de motor voor de grote economische en culturele ontwikkeling. Met molens konden meren en drassige gebieden worden drooggemalen en werd vruchtbare landbouwgrond gewonnen. Een moderne onderneming als de *Verenigde Oost-Indische Compagnie* stimuleerde de scheepsbouw, waardoor de vraag naar hout sterk steeg. De molens boden uitkomst: hierin werden op grote schaal bomen tot planken gezaagd. Maar dat niet alleen, molens verwerkten ook lompen tot papier, graan tot meel en zaden tot olie.

In de tweede helft van de 19e eeuw, met de opkomst van energiebronnen zoals kolen en olie, nam het belang van wind- en waterkracht af. Geleidelijk verdwenen ook de molens uit het landschap en uit dorpen en steden. In de 21e eeuw gaat windkracht echter opnieuw

een rol spelen in de energievoorziening en verrijzen in Nederland steeds meer moderne windmolens. Het tentoonstellingsgedeelte 'Leven van de Wind' vertelt aan de hand van eeuwenoude modellen, ontwerpen, schilderijen en uiteenlopende gebruiksvoorwerpen en met behulp van moderne technieken de geschiedenis van de Nederlandse molen, vanaf 1407 tot op de dag van vandaag.

Meesters en Molens - van Rembrandt tot Mondriaan

In de loop der eeuwen zijn tal van kunstenaars geïnspireerd geraakt door wind- en watermolens. Beroemde meesters uit de Gouden Eeuw, onder wie Rembrandt (zelf een zoon van een molenaar), hebben molens geschilderd en getekend. Zij brachten het moderne Nederland van hun tijd in beeld, met de molen als een cultureel kenmerk. Molens maakten als vanzelf deel uit van de landschappen en stadsgezichten, die volop geschilderd werden.

In de tijd van de Romantiek werden molens meer dan ooit gezien als een oer-Hollands fenomeen, als iets om trots op te zijn. In deze jaren van industrialisering en modernisering voorzagen de kunstenaars de teloorgang van oude tradities, van het ambacht van de molenaar en van de molen zelf. In hun schilderijen willen zij dat pittoreske verleden vasthouden. Het tentoonstellingsdeel 'Meesters en Molens' is een initiatief van de *Vereniging de Hollandsche Molen* en de *Stichting Bredius Genootschap*. Deze tentoonstelling is aansluitend te zien in Museum Bredius te Den Haag en in het Drents Museum te Assen.

Molens in Noord-Brabant en 's-Hertogenbosch

In Noord-Brabant staan nog 127 wind- en watermolens, verspreid

over de hele provincie. In 's-Hertogenbosch hebben enkele tientallen molens gestaan. Die zijn allemaal verdwenen. Een door de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch samengestelde reconstructie laat in de tentoonstelling zien waar de molens in en rond de stad gestaan hebben.

Nieuws van het Stadsarchief

Aanwinsten

- 8mm-films Carnaval 1973 en Den Bosch 1969, 2 stuks
- CD-rom met foto's van de stad en omstreken gemaakt door Toine Janssen
- Aanvulling Collectie Teering van der Vliet, foto's, dia's en plakboeken, 0,1 m
- Politie Brabant Noord, foto's van de gemeentepolitie 's-Hertogenbosch van vóór 1993, 2 dozen
- Een DVD van *De Boschveld Boys* van Bureau Divers
- Twee affiches van Herman Moerkerk voor het 's-Hertogenbosch Mannenkoor uit 1925 en 1927
- Collectie Dobbelsteen met materiaal, foto's en boeken van Loodfabriek Rouppe van der Voort uit de jaren 1930 t/m 1960, 3 dozen
- Ingelijste prenten ca. 1860, 10 stuks
- Foto's basisschool Ploossche Hof, ca. 1986-2005, 0,1 m
- Archief Doopsgezinde Gemeente 's-Hertogenbosch, 1945-2005, 0,6 m (in bewerking)
- Aanvulling archief PvdA, ca. 1980-1990, 0,1 m
- Archief Piet Willems (welzijnswerk), ca. 1970-2005, 1,5 m (in bewerking)
- Archief c.o.c. 's-Hertogenbosch, 1975-2002, 1,10 m

Openingstijden

Het Stadsarchief is in de eerste helft van 2007 gesloten op de volgende dagen:

maandag 30 april (Koninginnedag)
zaterdag 5 mei (Bevrijdingsdag)
donderdag 17 tot en met zaterdag 19 mei (Hemelvaart)

Jaarthema 2007: Straten en pleinen

De Tijdreiziger, een initiatief van de werkgroep *Stedelijke Historische Presentatie*, heeft voor 2007 als jaarthema vastgesteld 'Straten en pleinen'. Begin februari zijn alle cultuurhistorische organisaties en andere betrokkenen in het Stadsarchief bij elkaar geweest om de eerste invulling aan dit thema te geven. Meer informatie is te vinden op de website www.detijdreiziger.nl.

Historische foto in badkamer

De collectie historische foto's van het Stadsarchief dient vele doelen. Onze fotografe Anne-Marie Vos-

De Citadellaan in de badkamer.

(Foto: Stadsarchief/Anne-Marie Vossen)

sen heeft vorig jaar speciale opnamen gemaakt van de tekst van de beroemde Blijde Incomste die gebruikt zijn voor het wandtapijt dat de Provincie Noord-Brabant vertegenwoordigt in de vernieuwde Ridderzaal in Den Haag. Onlangs werd in opdracht van een particulier in 's-Hertogenbosch een Ansichtkaart van de Citadellaan op hoge resolutie gescand. Deze is inmiddels op tegels gedrukt en in de badkamer aangebracht. Een prachtig voorbeeld van wat je met materiaal uit het Stadsarchief kunt doen!

Publicatie Koninginnedag

Tijdens Koninginnedag 2007 zullen Hare Majesteit Koningin Beatrix en haar familie Woudrichem en 's-Hertogenbosch bezoeken. In dit kader wordt door Uitgeverij Veerhuis en het Stadsarchief een handzaam boekje op de markt gebracht met daarin in woord, maar vooral beeld, een overzicht van alle officiële koninklijke bezoeken aan 's-Hertogenbosch tussen 1895 en heden. Het boekje is vanaf Koninginnedag 2007 verkrijgbaar.

Nieuws van De Boschboom

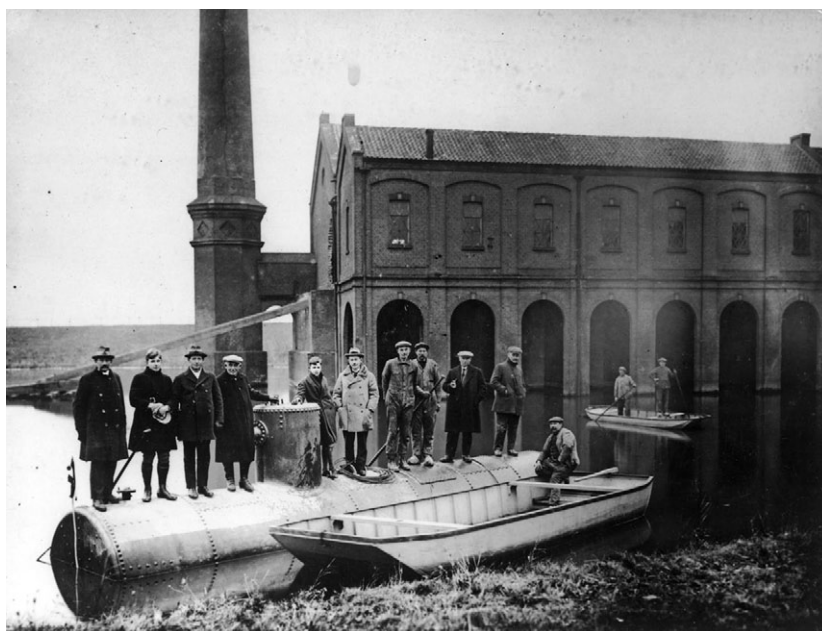
De Boschboom mag terugkijken op een zeer geslaagd jaar. De lezingen en excursies, al dan niet onder de SHP-vlag (*De Tijdreiziger*), werden zeer druk bezocht door eigen leden, maar ook door veel andere belangstellenden. Ook bij toekomstige activiteiten zullen leden van De Boschboom exclusiviteit dan wel voorrang genieten. Wellicht voor u als niet-lid van De Boschboom reden om uw abonnement op *Bossche Bladen* om te zetten in een lidmaatschap van De Boschboom. Ook dan blijft u *Bossche Bladen* ontvangen!

Voor het komend kwartaal staan de volgende activiteiten op het programma:

Op 3 april vindt de jaarlijkse algemene ledenvergadering plaats gevolgd door een lezing over 'Bossche vrijdenkers' door Frans van Gaal. Eveneens in april is er een bezichtiging met rondleiding door het *Jheronimus Bosch Art Center* gepland. Het Grôôt Bosch dictee op 25 april belooft weer een spannende wedstrijd te worden. Een jong enthousiast team staat voor een frisse aanpak.

In mei staat het inmiddels traditioneel geworden kasteelbezoek op de agenda. Dit keer is gekozen voor kasteel Heeswijk. Een bezoek met rondleiding aan de Haverleij, het moderne kasteelwoningencomplex, is in voorbereiding. Bijna vanzelfsprekend mag u van De Boschboom verwachten dat er nog een aantal activiteiten volgt, passend in het jaarthema 'Straten en pleinen' van de Stedelijke Historische Presentatie SHP/*De Tijdreiziger*.

Voor meer informatie: Cultuurhistorische vereniging De Boschboom, secretariaat: Postbus 1360, 5200 BK 's-Hertogenbosch of www.Boschboom.nl.

Nieuws van de BAM

Gemeentelijk Monumenten Selectie Project, tweede fase

Onder deze naam (afgekort GMSF 11) gaat deze maand een project beginnen dat uiteindelijk zo'n 250 gemeentelijke monumenten moet opleveren.

Een tweede fase veronderstelt natuurlijk een eerste fase. Om even het geheugen op te frissen: van 2003 tot 2005 werd aan een project gewerkt, dat resulteerde in de aanwijzing van 229 gemeentelijke monumenten op 10 april 2005 door het college van burgemeester en wethouders. Toen al was duidelijk dat er nog een ronde zou moeten volgen. In de eerste fase werden namelijk alleen die objecten aangewezen waarvan evident was dat ze een monumentale status moesten krijgen.

In het huidige project worden systematisch de hele stad, de dorpen en het buitengebied geïnventariseerd. Deze inventarisatie heeft inmiddels een lijst met ca. 900 objecten van monumentale waarde opgeleverd. Dit is de zogenaamde

Een verdwenen monument onder Orthen. Stoomgemaal van de polder Van der Eigen en van de polder van Empel en Meerwijk. (Thans bij Engelse dijk nr. 5 en 5a). Polderwerkers staan op een uit dienst genomen ketel, 1927. Het gemaal is in 1944 verwoest. (Foto: Stadsarchief, uit De Brabantsche Illustratie)

indicatieve lijst. Uit deze lijst wordt de komende maanden een selectie gemaakt. De geselecteerde panden zullen worden beschreven en er wordt een waardstelling van gemaakt. Indien blijkt dat de monumentale waarden groot genoeg zijn, zal aan het college voorgesteld worden deze panden aan te wijzen.

De eigenaren van de potentiële monumenten zullen vanaf het moment dat hun object is geselecteerd bij het proces worden betrokken. Naar verwachting zal dit jaar en nog een groot deel van het volgende jaar nodig zijn voordat het project met een aanwijzingsbesluit afgesloten kan worden.

Jan Romeijn